

ਅਪਰਾਧਿਕ ਸਮੀਖਿਆ

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ.

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ .

ਬਨਾਮ

ਰਾਜ ਜਵਾਬਦਾਰ।

1962 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਰੀਵੀਜ਼ਨ ਨੰ. 747

ਕੰਪਨੀਜ਼ ਐਕਟ (1956 ਦਾ 1)- ਸੈਕਸ਼ਨ 630 - ਕੀ ਪ੍ਰੋ-ਟੈਂਟੋ ਜਨਵਰੀ, 9ਵੀਂ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ. 409 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ - ਅਪਰਾਧਿਕ,

107

ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ - ਕੀ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਲਾਗੂ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰਨਾ,

ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ, 1956 ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਤੇ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 405 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸੀ। ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ, ਸੰਪੱਤੀ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਇੱਕ ਵਿਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸਤਰਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂ ਨਿਪਟਾਇਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ "ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ" ਅਤੇ "ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ" (ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 24 ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਦਾ ਅਰਥ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜੁਰਮ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਸ ਨਾਲ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਉਪਬੰਧ ਸਹਿ-ਮੌਜੂਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਾਰਾ 630 ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਕਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਜੁਰਮ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹੋਣ, ਪਰ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਦੋਵਾਂ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਪਾਬੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜੁਰਮ ਲਈ ਦੋ ਵਾਰ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ

108

ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਸਪਸ਼ਟ ਉਪਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਉਪਬੰਧ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਦੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਉਪਬੰਧ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਛੱਡਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ , ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ , ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਲਈ ਕੰਪਨੀਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ

ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਮ ਲਾਲ ਅਗਰਵਾਲ, ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਜਲੰਧਰ, ਮਿਤੀ 9 ਅਪ੍ਰੈਲ, 1962 ਦੇ ਅਧੀਨ ਧਾਰਾ 439 ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੋਡ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪਟੀਸ਼ਨ, ਸ਼੍ਰੀ ਡੀ.ਐਸ. ਚੌਧਰੀ ਵਧੀਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਜਲੰਧਰ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਮਿਤੀ 9 ਮਾਰਚ, 1962, ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ,

ਐਚ.ਐਲ. ਸਿਬਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਕੇ.ਐਲ. ਕਪੂਰ ਵਕੀਲ । - ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਲਈ

ਕੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਡਵੋਕੇਟ- ਜਵਾਬਦੇਹ ਲਈ ।

ਨਿਰਣਾ

ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਜੇ .- ਇਹ ਹੁਕਮ 1962 ਦੀਆਂ ਦੋ ਫੌਜਦਾਰੀ ਰਿਵੀਜ਼ਨ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਨੰ. 747 ਅਤੇ 807 ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਸਵਾਲ ਹੈ।

ਕੀ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ (1956 ਦਾ 1) ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਰੱਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ?"

ਮਾਮਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ:

14 ਜੁਲਾਈ, 1961 ਨੂੰ ਮੇਸਰਸ ਗਲੇਬ ਰਬੜ ਵਰਕਸ (ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ) ਲਿਮਟਿਡ, ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ ਹੋਲਡਰ ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਸਥਾਨ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ।

109

ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਫੈਕਟਰੀ ਮੈਨੇਜਰ ਅਤੇ ਉਕਤ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰ ਹੋਲਡਰ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ 30,000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਠੱਗੀ ਮਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚ ਕੇ ਕੁਝ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ. ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409, 409/120-ਬੀ ਅਤੇ 420 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵਧੀਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਚਲਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 409 ਅਤੇ 409/120-ਬੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦੋ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਤਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਅਪਰਾਧ, ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ, 1956 ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੇ ਕਨੂੰਨ ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਲਾਗੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਇੱਕ ਉਪਬੰਧ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ, ਪ੍ਰੋਟੈਂਟੋ ਨੇ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ

ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਨਾ ਤਾਂ ਪੁਲਿਸ ਉਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 235 ਤੋਂ 251 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਉਸ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਕੀਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸ ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਨੋਟਿਸ ਲੈਣ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਸੀ। ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਦੁਆਰਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕਾਮ ਕੰਪਨੀਆਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 621 ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਦੋਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਉਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ। -ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ. ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਅਤੇ 409/120 - ਬੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉਪਬੰਧ ਸੈਕਸ਼ਨ 621 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ

110

ਉਸ ਐਕਟ ਦੇ 631. ਸੈਕਸ਼ਨ 630, ਜਿਸਦਾ ਸਿਰਲੇਖ "ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜੁਰਮਾਨਾ" ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ:-

"630 (1) ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀ-

(a) ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ

(ਬੀ) ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਜਾਇਦਾਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ

ਉਹ, ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਲੈਣਦਾਰ ਜਾਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਤੇ, ਜੁਰਮਾਨੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

(2) ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੋਕੀ ਗਈ ਜਾਂ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ, ਜਾਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਨੂੰ ਸੌਂਪਣ ਜਾਂ ਮੁੜ ਫੰਡ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਮਿਆਦ ਲਈ ਕੈਦ ਭੁਗਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੇ ਦੋ ਸਾਲ ਤੱਕ ਵਧ ਸਕਦੀ ਹੈ।"

ਇਸੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 624 ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਅਪਰਾਧ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਗਿਆਨਯੋਗ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹਨਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 621, ਉਪ-ਧਾਰਾ (1) ਇਹ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ, ਸਿਵਾਏ ਜਿੱਥੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਉਸਦੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,

"ਕੋਈ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲਵੇਗੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ

111

ਅਪਰਾਧ ਜਿਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਹੈ ਧਾਰਾ 545 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ) "ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰਾਰ, ਜਾਂ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ੇਅਰ ਧਾਰਕ, ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਵਚਨਬੱਧ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ।"

ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 624 - ਏ ਐਕਟ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕੰਪਨੀ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਦਾਲਤ ਸਿਰਫ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਦੀ ਨੋਟਿਸ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਨਾ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਇਹ ਅਪਰਾਧ ਗੈਰ-ਗਿਣਤੀਯੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੇ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਜ਼ਾ 1000 ਰੁਪਏ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿਰਫ 1,000 ਅਤੇ ਕੋਈ ਕੈਦ ਨਹੀਂ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੇਕਰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਜੁਰਮਾਨਾ ਭਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦਸ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨਹੀਂ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਵੇਗਾ,

ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸ਼੍ਰੀ ਐੱਚ.ਐੱਲ. ਸਿੱਬਲ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਅਤੇ 409/120-ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

112

ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਦੋ ਧਾਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਚੁਣਨਾ ਹੈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ-

ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਗੇ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਫਾਇਦੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਉਹ ਕਰੇਗਾ

ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ ਉਸ ਤੇ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ

ਇਹ ਅੱਗੇ ਦੀ ਦਲੀਲ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਤੇ

ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੁਆਰਾ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ

, ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ, 1966 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਾਅਦ

ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ, ਕੇਮਪੈਨੀਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਪ੍ਰੋ-ਟੈਂਟੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀ

ਦੁਆਰਾ ਵਚਨਬੱਧ ਹੈ ਇਸ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੰਪਨੀਜ਼ ਐਕਟ (1956 ਦਾ 1)

ਬਾਅਦ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਐਕਟ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਇਸਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਤੇ

ਤਹਿਤ ਉਵਰਰਾਈਡ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਰਿਲਾਇੰਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਸ:

ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (1) ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ

ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਪੀਨਲ ਕੋਡ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਉਪਬੰਧ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ

ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ, ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1)(c) ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਐਕਟ (2 ਦਾ 1947) ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।

ਉਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 5 ਦੀ ਜਾਂਚ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸ

ਦੀਆਂ ਕਈ ਹੋਰ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਫਾਲਸ਼ੋ. ਜੇ. (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਸੀ), ਜਿਸ ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਲਿਖਿਆ

, ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ :-

"ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਡੀਆਂ ਸੇਧਾਂ ਕੇਵਲ ਅਰਥ ਦੁਆਰਾ ਹਨ। ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਿਸੇ ਅਪਰਾਧ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇ।

113

ਸੈਕਸ਼ਨ 5(1)(c) ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਬਲਿਕ ਸਰਵੈਂਟ ਦੁਆਰਾ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦਾ ਵੀ ਇਰਾਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਧਾਰਾ 5(1)(c) ਦੁਆਰਾ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਲਈ ਐਕਟ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਾ 409, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰੋਕਣਾ ਇੱਕ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1947 ਦੇ ਐਕਟ II ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਤੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ, ਬਲਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।"

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਰ ਹਾਈ ਕੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਪਤਾ ਬਨਾਮ ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। (2)। ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਪਾਂਡੁਰੰਗ ਬਾਬੂਰਾਓ (3) ਅਤੇ ਅਮਰੇਂਦਰ ਨਾਥ ਰਾਏ ਬਨਾਮ ਦ ਸਟੇਟ (4) ਵਿੱਚ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੁੱਲ ਬੈਂਚ ਅਤੇ ਕਲਕੱਤਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1)(ਸੀ) ਦੁਆਰਾ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੀ।

114

ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਅਧੀਨ। ਸਿੱਖਿਅਤ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 5(1)(ਸੀ) ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਵੱਖਰੇ - ਵੱਖਰੇ ਸਨ, ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਉਸੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਅਦ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਦੁਹਰਾਇਆ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਵੀਰੇਸ਼ਵਰ ਰਾਓ ਅਗਨੀਹੋਤਰੀ (5), ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ :-

"ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ (1947 ਦਾ 2) ਦੀ ਧਾਰਾ 5(2) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਖੇਪ, ਆਯਾਤ ਅਤੇ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਪਰਾਧਿਕ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦਾ ਜੁਰਮ ਉਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਅਪਰਾਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਜਾਂ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

ਸ਼੍ਰੀ ਐੱਚ.ਐੱਲ. ਸਿੱਬਲ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸਨ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਰੋਕੂ ਕਾਨੂੰਨ (1947 ਦਾ 2) ਇੱਕ ਅਸਥਾਈ ਐਕਟ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤੱਥ ਦਾ ਇੱਕ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ

ਸੀ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਵਿਆਪਕ ਆਧਾਰ ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਦੇਵਾਂ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਤ ਉਪਬੰਧ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੱਖਰੇ - ਵੱਖਰੇ ਅਪਰਾਧ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਸਨ,

ਇਹ ਦਲੀਲ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਐਕਟ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਜੁਰਮ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਇਹ ਚੁਣਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

115

ਜਨਰਲ ਕਲਾਜ਼ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 26 ਦੇ ਉਪਬੰਧ, ਜੋ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ: -

"ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਐਕਟ ਜਾਂ ਭੁੱਲ ਦੇ ਜਾਂ ਦੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਪਰਾਧੀ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਦੇ ਵਾਰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਜਵਾਬਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ,"

ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਐਕਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਜੁਰਮ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਲਈ, ਸਗੋਂ ਦੇਵਾਂ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਇੱਕੋ ਜੁਰਮ ਲਈ ਦੇ ਵਾਰ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੇਸ (ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਸ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ (1) ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਜੋਂ ਉਲਝ ਕੇ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਪੱਖਪਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉਪਬੰਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਪਬੰਧ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਉਪਬੰਧ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਜਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਕਦੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੀ ਸੀ। ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਟੈਸਟ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ - ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਡਾ. ਲੁਸਿੰਗਟਨ ਦੁਆਰਾ "ਦਿ ਇੰਡੀਆ" (1864) 3 ਐਲ.ਜੇ.ਐਡਮ, 193 ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਸਟੈਚੂਟ ਲਾਅ ਤੇ ਕ੍ਰੇਟਸ ਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਪੰਨਾ 344 ਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। (5ਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ):-

"ਪਿਛਲੇ ਕਾਨੂੰਨ, ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ, ਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਇਸਦੇ ਉਪਬੰਧ ਬਾਅਦ ਦੇ ਇੱਕ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਗਤ ਸਨ, ਜਾਂ ਜੋ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮਿਲ ਕੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਤੁਕੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਣਗੇ, ਜਾਂ ਜੋ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਾ

116

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਮਾਮਲਾ ਖੋਹ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।"

ਮੈਕਸਵੈੱਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ (10ਵਾਂ ਐਡੀਸ਼ਨ, ਪੰਨਾ 186) ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ:

"ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਐਕਟ ਜੋ (ਅਪਰਾਧ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲੇ ਬਿਨਾਂ. ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੰਗੀਨ ਬਣਾ ਕੇ) ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਉਸ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਸੀ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨ ਤੇ, ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਸੰਚਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ।"

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੋ ਟੈਂਟੇ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਸਹਿ-ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਇੱਕ ਜਨਤਕ ਸੇਵਕ, ਬੈਂਕਰ, ਵਪਾਰੀ, ਦਲਾਲ, ਅਟਾਰਨੀ ਜਾਂ ਏਜੰਟ ਦੁਆਰਾ ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਉਲੰਘਣਾ ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 405 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਓਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਪਤਾ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਗੋਵੰਦਾ ਮੈਨਨ ਜੇ. ਨੇ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੱਸਿਆ: -

(i) ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸੰਪੱਤੀ ਜਾਂ ਸੰਪੱਤੀ ਉੱਤੇ ਦਬਦਬਾ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(ii) ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਂਪਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ-

(a) ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਦੁਰਉਪਯੋਗ ਜਾਂ ਉਸ ਸੰਪੱਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ; ਜਾਂ

(b) ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਉਸ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜਾਣਬੁੱਝ

ਕੇ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ

117

(1) ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਉਹ ਢੰਗ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਟਰੱਸਟ ਨੂੰ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਾਂ

(ii) ਅਜਿਹੇ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਡਿਸਚਾਰਜ ਨੂੰ ਫੂਹਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦਾ।

ਇੰਡੀਅਨ ਕੰਪਨੀਜ਼ ਐਕਟ (1956 ਦਾ 1) ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 630 ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੋਕਣਾ, ਜਾਂ ਜਾਣ ਬੁਝ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ, ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਉਲਟ, ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਦੁਰਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ "ਸੰਪੱਤੀ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੰਪੱਤੀ ਜਾਂ ਸੰਪੱਤੀ ਉੱਤੇ ਦਬਦਬਾ" ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਕਰਨ ਤੇ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 405 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਵਾਦਿਤ ਸੰਪੱਤੀ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ, ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਾਰਾ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਰੋਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਰੋਸੇ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਉਲੰਘਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਇੱਕ ਵਿਗੜਿਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹੈ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਅਪਰਾਧੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਕੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂ ਨਿਪਟਾਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ

118

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਅਧੀਨ ਦੇ ਕਾਰਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ। ਉੱਥੇ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ ਜਾਂ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਜਾਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਿਪਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। "ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ" ਅਤੇ "ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ" (ਜਿਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 24 ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ) ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਅਰਥ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਗਲਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦਾ ਕੋਈ ਤੱਤ ਜਾਂ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਲਾਭ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਗਲਤ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਅਪਰਾਧ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਦੋ ਉਪਬੰਧ ਪੁਰਾਣੇ ਐਕਟ (1937 ਦਾ 7) ਦੀ ਧਾਰਾ 282-ਏ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਮੌਜੂਦ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਮੌਜੂਦਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਮਦਰਾਸ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਬੈਂਚ ਨੇ ਮੁੜ -ਐਮ. ਬੈਦਿਆਨਾਥਨ (6) ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਿੰਗਲ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਐਮ. ਵੈਦਿਆਨਾਥਨ ਬਨਾਮ ਉਪ ਮੰਡਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਇਰੋਡ, ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ (7) ਵਜੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਧਾਰਾ ਦਾ ਘੇਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਖਰਾ- ਵੱਖਰਾ ਸੀ। ਜੇ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 406, 409 ਅਤੇ 477-ਏ ਹਨ, ਅਤੇ, ਇਸ ਲਈ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਐਸ.ਐਲ. ਆਪਟੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੋਰ (8) ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਸਮਰਥਨ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਕੀ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 105 ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

119

ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਐਕਟ ਦੇ, ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਅਪਰਾਧ ਵੱਖਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਉਸਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 20(2) ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਦੋਹਰੇ ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਨਿਯਮ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 405 ਅਤੇ ਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਬੀਮਾ ਐਕਟ ਦਾ 105 ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਕੈਦ ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਰਡਸ਼ਿਪਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਤੱਤ ਸਾਂਝੇ ਸਨ, ਉਹ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਸਨ: -

"ਜਦੋਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 405 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ ਜਾਂ "ਉਸ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਦਬਦਬਾ" ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਬੀਮਾ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 105 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਅਧਿਕਾਰ ਬੇਲੋੜਾ ਹੈ; ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮੈਨੇਜਰ, ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਆਦਿ, ਸੰਪਤੀ ਦਾ "ਕਬਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ"।

ਭਰੋਸੇ ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਉਲੰਘਣਾ (ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 405) ਦਾ ਅਪਰਾਧ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਗਲਤ ਨਿਯੋਜਨ ਜਾਂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਂ "ਕਾਨੂੰਨ ਜਾਂ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ, ਬੇਈਮਾਨ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਇੰਸ਼ੋਰੈਂਸ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 105 ਕੋਈ ਇਰਾਦਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਵਜੋਂ ਸਜ਼ਾ

ਦਿੰਦੀ ਹੈ - ਜੇ ਵੀ ਇਰਾਦਾ ਹੋਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਬੀਮਾਕਰਤਾ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ

120

ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਜਿਹੀ ਅਰਜ਼ੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।"

ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕੰਪਨੀ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 630 ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਜਾਂ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 409 ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਾ 409/120-ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਅੱਗੇ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ (1962 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਰੀਵੀਜ਼ਨ ਨੰ. 747 ਅਤੇ 807) ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿੱਥੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ 4 ਫਰਵਰੀ, 1963 ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

ਆਰ.ਐਸ.

- (1) ਆਈ.ਐਲ.ਆਰ. 1954 ਪੁੰਜ 35
- (2) ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1957 SC 458
- (3) ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1955 ਬਾੱਮ 451,
- (4) ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1955 ਕੈਲ. 236.
- (5) ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1957 ਐਸ.ਸੀ. 592
- (6) ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1957 ਮੈਡ. 432
- (7) ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1957 ਮੈਡ. 65.
- (8) ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1961 ਐਸ.ਸੀ. 578

ਡਿਸਕਲੇਮਰ :-

ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮਾਬਾਜ਼ਾ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(ਗੁਰਦੀਪ ਕੌਰ)